

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.48>

УДК 378.015.31:316.77]:338.1(477:100)

*Ю. О. Кусакова,
к. е. н., доцент кафедри міжнародної економіки, природних ресурсів та
економіки міжнародного туризму, Запорізький національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3827-6972>*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

*Yu. Kusakova,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department International Economy,
Natural Resources and International Tourism Economics,
Zaporizhzhia National University*

THE ROLE OF COMMUNICATIVE COMPETENCES IN THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY AT THE INTERNATIONAL AND NATIONAL LEVEL

У статті досліджено сутність поняття комунікативна компетенція. Охарактеризовано її окремі складові та розглянуто значення кожної з них для економіки. Виділено компоненти, які користуються більшим попитом на національному рівні. Встановлено, що для фахівців економічного профілю володіння соціокультурною компонентою стає особливо важливим на міжнародному рівні, через наявність комунікаційних помилок, особливостей етикету кожної окремо взятої культури (країни) та постійної необхідності користуватися письмовою комунікацією.

Здійснено класифікацію професій економічного профілю залежно від рівня комунікабельності. Виокремлено професії з високим, середнім та низьким рівнем комунікації як письмової так й усної.

Досліджено специфіку використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності економічних суб'єктів. Розкрито їх роль у розвитку економіки та продемонстровано взаємозв'язок із полегшенням комунікаційного процесу.

Встановлено, що комунікаційні навички не розвиваються у студентів автоматично, потрібне активне залучення викладачів до їх формування.

Систематизовано методи навчання, які дозволять студентам економічних спеціальностей якісніше оволодіти комунікативною компетенцією в рамках різних навчальних дисциплін. Розкрито складнощі використання інтерактивних методів у форматі он-лайн. Запропоновано комплекс вимог до студентів, які дозволять якісніше розвинути комунікаційні компетенції в умовах дистанційного навчання.

The article examines the essence of the concept of communicative competence. Its individual components (Grammatical competence, Socio-linguistic competence, Discursive competence, Socio-cultural competence) are characterized and the significance of each of them for the economy is considered. Components that are in greater demand at the national level are highlighted. It has been established that for specialists of the economic profile, the possession of the socio-cultural component becomes especially important at the international level, due to the presence of communication errors, the peculiarities of the etiquette of each individual culture (country) and the constant need to use written communication.

The classification of economic professions was carried out depending on the level of sociability. Professions with a high, medium and low level of both written and oral communication are distinguished.

The specifics of the use of modern information and communication technologies (Internet, E-mail, Film and Television, Radio, Effective Telecommunications) in the activities of economic entities have been studied. Their role in the economy development is revealed and the relationship with facilitating the communication process is demonstrated.

It was established that students' communication skills do not develop automatically, the active involvement of teachers in their formation is required.

Major subjects from educational programs of profile 051 "Economics" are presented, which are responsible for the formation of program learning outcomes related to communication.

Study methods have been systematized that will allow students of economic specialties to better master communicative competence within the framework of various courses: methods of "brainstorming", "heuristic questions", "round table", "black box", case method, Delphi method, business games (reflective, didactic, simulation). The difficulties of using game methods in the online format are revealed. A set of requirements for students is proposed, which will allow for better development of communication competences in the conditions of distance education.

Ключові слова: *Комунікації, Спілкування, Економіка, Комунікативна Компетенція, Компоненти, Національний та Міжнародний Рівень, Професії економічного профілю, методи навчання.*

Keywords: *Communications, Communication, Economy, Communicative Competence, Components, National and International Level, Economic Profile Specialties, Study Methods.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В епоху Інтернету та Четвертої промислової революції підходи до розуміння комунікацій в різних сферах життя значно змінилися. Наразі особисті контакти між людьми відбуваються за відсутності безпосереднього фізичного спілкування. Контрагенти паралельно із традиційним спілкуванням використовують різні технічні пристрої (смартфони, планшети, комп'ютери) та спеціальні застосунки. У зв'язку з цим стає зрозумілим, що змінилася сама форма комунікацій, їхня інтенсивність, доступність. Тому виникає питання як такі перетворення впливають на розвиток економіки, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Крім того, є поширена думка, що спеціалісти економічного профілю не потребують розвинутих комунікативних компетенцій. Особливо це стосується бухгалтерів, фінансистів та інших професіоналів, які працюють із цифрами. Наразі економісти виконують різноманітні функції, деякі працюють у сфері

найму персоналу, інші в маркетингу, менеджменті, міжнародній економіці тощо. Виявляється, що усюди без винятку потрібні добре розвинуті комунікаційні навички. Спеціалісти повинні вміти вміло використовувати комунікативні компетенції усього спектра: усні комунікації, ділові контакти, перемовини, офіційне листування тощо. Звідси також постає проблема адаптації наявних освітніх програм до вимог сучасного світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На наш погляд, проблема визначення ролі комунікативних компетенцій у розвитку економіки не є достатньо вивченою, систематизованою і розглядається науковцями фрагментарно.

У своїй роботі Н. Ішола [1] приділяє увагу важливості комунікацій у міжнародній торгівлі, у тому числі ролі інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ). Розглядає теорії та моделі міжнародних комунікацій, а також переваги і недоліки мовних та культурних відмінностей, міграції у міжнародній торгівлі тощо. Проте, автор аналізує визначену проблему лише з боку міжнародної торгівлі не охоплюючи інші аспекти економіки: фінанси, економіку підприємства, бухгалтерський та управлінський облік, економічне моделювання, управління персоналом, маркетинг та ін.

І. Д. Ярошук, вивчає роль комунікативних компетенцій у підготовці фахівців економічного профілю [2]. А. Галицин і А. Хом'як [3] використали системний підхід, і в своїй монографії охарактеризували теорію і практику формування комунікативної культури у фахівців різних спеціальностей, не зосереджуючись на особливостях якого-небудь профілю. О. М. Семеног [4] використав аксіологічний підхід у дослідженні і формуванні комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Тим не менш, дослідження представлених авторів потребують подальшої систематизації та узагальнення. Актуальним на сьогодні є висвітлення того, як розвивати комунікаційні компетенції фахівців не лише для застосування всередині країни, а й за її межами, використовуючи при цьому весь спектр наявних інформаційно-комунікаційних технологій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в узагальненні ролі володіння комунікативними компетенціями спеціалістами економічного профілю для розвитку економіки на міжнародному та національному рівнях, а також у систематизації освітніх форм і методів для покращення комунікаційних навичок студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погоджуючись із думкою О. М. Семенова, вважаємо, що у найбільш загальному розумінні комунікаційна компетенція передбачає вміння здійснювати усне і писемне, вербальне й невербальне професійно-ділове спілкування з урахуванням норм сучасної літературної мови, здійснювати взаємний обмін набутим досвідом, досягати взаєморозуміння між партнерами. Комунікативна компетентність виступає одним з основних факторів позитивного іміджу фахівця, сприяє його успішній самопрезентації, ефективності вирішення професійних завдань і, таким чином, значною мірою впливає на головний економічний показник розвитку підприємства – прибуток [4].

У роботі Керекеші О. В. було охарактеризовано конкретні складові комунікативної компетенції, зокрема граматичної, соціолінгвістичної, дискурсивної та соціокультурної компонентів [5]. Володіння кожною з них сучасними фахівцями економічного профілю дозволяє їм повністю розкривати власний творчий та професійний потенціали. Крім того, якісне володіння комунікаційними компетенціями дозволяє економісту побудувати конструктивні взаємовідносини з фінансово-економічних питань:

- у колективі задля якіснішого та ефективнішого досягнення спільних цілей компанії,
- з контрагентами, постачальниками з метою оптимізації економічних та бухгалтерських витрат,
- з клієнтами задля формування сприятливого комунікативного середовища на основі взаємодії, прийняття і розуміння іншої людини.

Проблеми розвитку економіки України у воєнний та повоєнний часи актуалізують потребу в економістах, здатних успішно працювати на

національних і міжнародних ринках, контактувати з представниками різних культур та мовних середовищ. Таким чином, комунікативні компетенції разом з іншими професійними компетенціями, (а саме: володіння ґрунтовними знаннями у фінансово-господарській, банківській, торговельно-економічній галузі, бути психологічно готовим здійснювати професійну діяльність, мобільно реагуючи на зміни у виробництві, вміти прогнозувати економічні процеси у сфері грошових, фінансових і кредитних відносин, прагнути до неперервного професійного розвитку, саморозвитку і самореалізації тощо) забезпечують основу трудової фахової діяльності персоналу та власників бізнесу різних рівнів та масштабів діяльності.

Розглянемо, які саме складові комунікативної компетенції важливі для розвитку економічної діяльності на національному рівні, а які на міжнародному (Табл. 1).

Таблиця 1. Значення компонентів комунікативної компетенції для економіки на різних її рівнях

Складові комунікативної компетенції	Характеристика складових та їх практичне застосування в економіці	Рівень	
Граматична компетенція	систематичне знання граматичних правил, словникових одиниць та фонології, які перетворюють лексичні одиниці в осмислене висловлювання	Міжнародний рівень	Національний рівень
	в економіці допомагає формувати ясні та чіткі думки, полегшує зв'язки, розуміння та поважне відношення з контрагентами, партнерами, колегами		
Соціо-лінгвістична компетенція	здатність вибирати та використовувати адекватні мовні форми та засоби у зв'язку з метою та ситуацією спілкування, залежно від соціальних ролей учасників комунікації		
	в бізнес-середовищі допомагає дотримуватися субординації, поважного відношення між учасниками спілкування		
Дискурсивна компетенція	здатність побудови цілісних, зв'язкових та логічних висловлювань різних функціональних стилів в усній та письмовій мові на основі розуміння різних видів текстів при читанні та аудіюванні		
	в економіці використовується як в письмовій, так й в усній мові, під час перемовин, підписання контрактів, договорів тощо		
Соціо-культурна компетенція	знання культурних особливостей носія мови, їх звичних традицій, норм поведінки та етикету та вміння розуміти та адекватно використовувати їх у процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури		
	більшою мірою важлива під час міжнародних контактів та спілкування з іноземними партнерами (постачальниками, кредиторами, покупцями та ін.)		

Джерело: Згруповано автором за даними [5, с. 17]

Таблиця 1 демонструє, що для спілкування у бізнес-середовищі всередині країни більш важливими є граматична, соціолінгвістична та дискурсивна компоненти комунікативної компетенції, оскільки частіше учасники процесу спілкування походять з однієї культури, володіють схожим менталітетом та обізнані з нормами поведінки і спілкування всередині держави. Тоді як на міжнародному рівні, окрім зазначених, важливо також досконало володіти соціокультурною компонентою.

Особливе значення соціокультурної компетенції підтверджують і тези Н. Ішоли [1]. Він стверджує, що на міжнародному рівні виникають специфічні обставини, які ускладнюють комунікаційний процес, зокрема:

- *Комунікаційні помилки*: правильне розуміння локального значення слів або фраз вкрай важливе для міжнародної комунікації. Змістові помилки можуть призвести до появи некоректних ситуацій та можуть продемонструвати зневагу до співрозмовника.

- *Етикет та комунікації*: етикет – це комбінація адекватної поведінки та комунікації. Допущення помилок в етиці може призвести до скасування міжнародних угод, контрактів, домовленостей. Наприклад, при укладанні договорів з представниками азійської культури, потрібно бути добре ознайомленим зі специфікою ієрархії. Якщо відсутнє взаєморозуміння з представниками топ-менеджменту, не потрібно це заявляти у присутності їх підлеглих. Керівники можуть «втратити обличчя» через те, що в українській культурі сприймається як конструктивна критика.

- *Письмова комунікація*: у Західному світі усі ділові контакти розпочинаються телефонними перемовинами та e-mail. Менш формальна комунікація може викликати конфузні ситуації, непорозуміння через мовні бар'єри [1, с. 4].

Зрозуміло, що для якіснішого встановлення взаємозв'язків між окремими підприємствами важливо, щоб і керівний персонал, і підлеглі вміло володіли комунікаційною компетентністю у комплексі. Слід зазначити, що абсолютно для всіх представників топ менеджменту компанії комунікативні компетенції

мають бути високо розвинені через потребу постійного спілкування як всередині колективу так і з бізнес-партнерами, контрагентами. Щодо необхідності володіння комунікативними компетенціями серед спеціалістів, то його ступінь може бути різним. Відтак можна виділити професії економічного профілю з високим, середнім та низьким ступенем розвитку комунікабельності (Табл. 2).

Таблиця 2. Класифікація професій економічного профілю залежно від ступеня комунікабельності (окремі позиції).

Групи професій за ступенем комунікації	Перелік професій
Професії економічного профілю з високим ступенем комунікабельності (і письмової і вербальної)	• Спеціаліст з людських ресурсів
	• Торговий представник
	• Працівник служби збуту
	• Маркетолог
	• Фінансовий консультант
	• Економіст з міжнародної торгівлі
Професії економічного профілю з середнім ступенем комунікабельності (основна письмова комунікація)	• Аналітик
	• Аудитор
	• Науковий співробітник в економіці
	• Професіонал з фінансово-економічної безпеки
	• Експерт із зовнішньоекономічних питань
Професії економічного профілю з низьким ступенем комунікабельності	• Бухгалтер
	• Фінансист
	• Касир
	• Економіст-статистик
	• Економіст-демограф
	• Спеціаліст з економічної кібернетики

Джерело: розроблено автором на основі [6, 7]

Розглядаючи професії економічного профілю, представлені у таблиці 2, стає зрозуміло, що в будь-якому випадку кожна організація потребує висококваліфікованих спеціалістів, в яких добре розвинуті комунікаційні компетенції, для підтримки високої ефективності та продуктивності своєї економічної діяльності [6].

Досліджуючи роль комунікативних компетенцій у розвитку економіки на національному та міжнародному рівнях потрібно окремо розглянути застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Слід відмітити, що саме їх поява і бурхливий розвиток дозволили економіці вийти на новий рівень (Табл. 3).

Таблиця 3. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології та їх роль у розвитку економіки.

<u>Вид ІКТ</u>	Вплив на розвиток економіки
<u>Інтернет:</u>	✓ швидко розповсюдився по всьому світові і дозволив подолати багато торговельних бар'єрів; ✓ скоротив час транзакцій і пришвидшив комунікації; ✓ усунув перешкоди від невигідного розташування економічних суб'єктів; ✓ підвищує ефективність у багатьох сферах, відкриває нові можливості.
<u>E-mail:</u>	✓ є засобом комунікації, виявилася економічно ефективною, швидкою з точки зору передачі інформації між покупцями та продавцями як у внутрішніх економічних зв'язках, так і в зовнішніх; ✓ електронні листи можна надсилати й отримувати 24/7 з будь-якого комп'ютера, який має підключення до Інтернету, в будь-якій точці світу.
<u>Кіно та телебачення:</u>	✓ є значними з точки зору їх внеску у створення економічного добробуту та зайнятості; ✓ відіграють важливу культурну роль через передачу ідей, розважального контенту для великої аудиторії; ✓ значний інтерес з боку держави до регулювання та контролю, зазнають особливого втручання, спрямованого, наприклад, на підтримку виробництва місцевого контенту.
<u>Радіо</u>	✓ засіб передачі усної інформації; його ефективність залежить не лише від внутрішніх характеристик, але і від того, як він використовується та для яких цілей; ✓ переваги, які пропонує радіо, роблять його одним із найактуальніших ресурсів більшості країн для розвитку та соціальних змін у сільській місцевості.
<u>Ефективні телекомунікації:</u>	✓ дозволяють трейдерам отримувати інформацію про вигідні міжнародні торгові можливості та переваги споживачів; а виробникам кінцевого товару – про відповідного постачальника; ✓ забезпечують недорогий канал для пошуку, збору та обміну інформацією; ✓ є особливо важливими у виробничих процесах «just-in-time», де логістика видів транспорту та час доставки залежать від потоку інформації; ✓ зниження вартості телекомунікаційних послуг - витрати на підключення споживачів з часом падають, скорочується вартість міжнародних дзвінків; зростає розмір і відповідно вартість телекомунікаційної мережі і, як наслідок, цінність мережі для кожного окремого споживача.

Джерело: побудовано автором на основі [1]

Узагальнюючи дані, представлені у таблиці 3, можна стверджувати, що у комплексі інформаційно-комунікаційні технології на національному рівні кожної окремо взятої країни створили новий вид економічної діяльності, іншими словами – нову сферу для зайнятості населення. Тим самим відбулося підвищення добробуту, певною мірою вирішується проблема безробіття. На міжнародному рівні ІКТ дозволили знизити комунікаційні витрати, полегшили доступ до інформації, створили сприятливе середовище для спілкування, обміну ідеями, думками тощо.

Окремо слід зазначити, що масове використання ІКТ позитивно вплинуло на економіку на всіх її рівнях, і повністю змінило тип і вид комунікацій. Наразі через перенасичення інформації перед спеціалістами економічного профілю виникають нові задачі не лише у передачі певних відомостей (чи то цифрової інформації, чи інформації у вигляді тексту), а й у їх візуалізації, представленні у добре структурованому, наочному вигляді.

Наявні інформаційно-комунікаційні технології не принесуть економічним суб'єктам конкурентних переваг, якщо не буде спеціалістів, які ними вміло користуватимуться. Тож, для якісного розвитку економіки на національному та міжнародному рівнях обов'язково потрібно, щоб спеціалісти економічного профілю були обізнаними та вміло користувалися усім спектром наявних ІКТ.

Вважається, що оволодіння професійною комунікацією і мовою фаху відбувається автоматично, під час опанування навчальних дисциплін [4]. Однак, на практиці виявляється, що велика кількість випускників вищих навчальних закладів не вміють моделювати і самопроектувати професійну комунікацію, що загалом негативно впливає на якісні зміни в економіці держави. З огляду на це систематизуємо підходи і методи формування комунікаційних компетенцій на прикладі здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» спеціальності 051 «Економіка».

У рамках обов'язкових дисциплін циклів загальної підготовки та професійної підготовки спеціальності 051 «Економіка» магістри вивчають 7 дисциплін (рис. 1). Серед них три дисципліни найбільше відповідають за формування у майбутніх фахівців програмного результату навчання: вільно спілкуватися з професійних та наукових питань державною та іноземною мовами усно і письмово (ПРН - 3).

Сучасні роботодавці вимагають від молодих спеціалістів у комплексі розвинутих письмових здібностей, мовних навичок, вміння слухати, візуалізувати данні, працювати в команді [8]. Для того щоб максимально відповідати заявленим потребам під час навчального процесу необхідно використовувати такі форми і методи навчання, які б максимально залучали

студентів до активної роботи, надавали їм можливість дискутувати, висловлювати власну думку, формувати коректно та тактично власні погляди і судження.

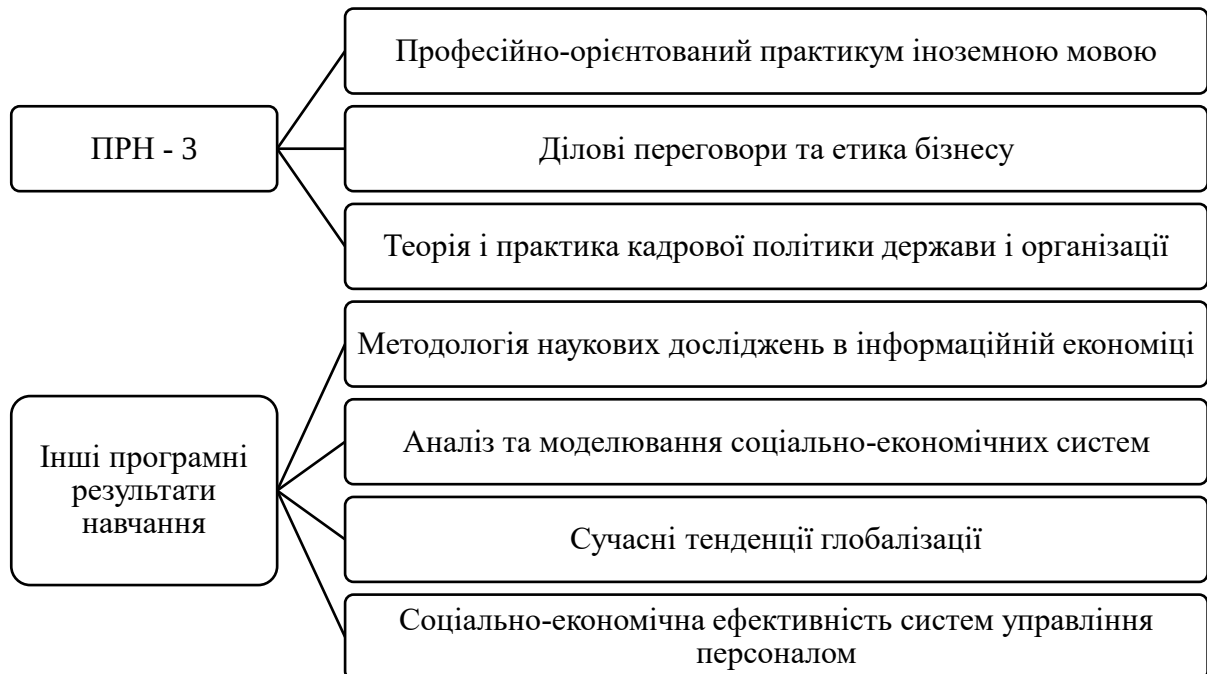

Рис. 1. Обов'язкові дисципліни циклів загальної підготовки, професійної підготовки спеціальності 051 «Економіка» та їх зв'язок із формуванням комунікативної компетенції

Джерело: побудовано автором на основі [9]

Пропонуємо під час розробки навчальних матеріалів зазначених дисциплін користуватися у тому числі й комплексом методів, які запропонував Семеног О. М. [4] (рис. 2). Усі представлені методи вимагають від викладача активної участі, емоційності, зацікавленості, глибокого володіння матеріалом та побудови довірливих, доброзичливих відносин зі студентами. При цьому також важливими є такт педагога, його акторська майстерність, виконання студентами завдань з урахуванням їх схильностей та уподобань.

Зазначимо, що представлені методи можуть використовуватися не тільки для формування ПРН – 3, а й інших програмних результатів навчання, оскільки вони вдало активізують увагу студентів, дозволяють їм брати участь у заходах, які змодельовані аналогічно до практичної діяльності, що може мати місце у реальному житті.

Методи «мозкової атаки», «евристичних питань», «круглого столу»

- зосереджені на розв'язуванні невідкладних завдань за обмежений час; доречні у різних формах діяльності за кількістю учасників.

Кейс-метод

- передбачає розгляд реальних практичних виробничих ситуацій на підприємстві, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі ведення торгів тощо. Дозволяє більш ефективно залучати студентів до проблемної бесіди.

Метод «чорний ящик» (різновид мозкової атаки).

- Головною ознакою є несподіваність у завданні, яке потрібно виконати; в ролі, яку необхідно зіграти; в ситуації, у якій важливо швидко зорієнтуватися. Неодмінними умовами є теоретична підготовленість, довіра до викладача, зацікавленість студентів, а мета використання - навчитися висловлюватися стосовно питань, які виникають у швидкозмінних і непередбачуваних обставинах.

Метод Дельфі

- передбачає індивідуальне генерування ідей та їх публічний захист. Моделювання мовних ситуацій сприяє творчому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку активності, комунікативних здібностей, аналітичному мисленню, закріпленню професійних умінь і навичок.

Ділові ігри (рефлексивні, дидактичні, імітаційні),

- дозволяють відтворити предметний і соціальний зміст професійної діяльності, виховують культуру стосунків між партнерами гри. Важливими комунікативними компонентами мовлення і викладача, студента у грі виступає змістовність, точність, логічність, правильність, стислість викладу думок, доказовість, коректність та доречність вживання термінів, чистота мови, виразність, спрямованість на особистість.

Рис. 2. Комплекс форм і методів формування комунікативної компетентності майбутніх економістів.

Джерело: побудовано автором на основі [4]

Окрему увагу слід приділити складності застосування зазначених методів у форматі он-лайн навчання, яке стало розповсюдженим на території України спочатку за умов пандемії, а зараз – військового стану. Вважаємо за доцільне звернути увагу педагогів та вимагати від студентів:

- ввімкнення камери при участі у практичних заняттях. Це дисциплінує та розвиває здібності виступати на публіці, перед камерою, аудиторією;

- активного висловлювання власних думок без опори на текст, що дозволяє розвинути мислення та усуває страх помилки;
- використання сучасних методів ІКТ та сервісів Web-2.0 для отримання конкурентних переваг на ринку праці як у національному, так й у міжнародному масштабі.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, на нашу думку, якісне оволодіння комунікативними компетенціями студентами українських вищих навчальних закладів дозволить нашій державі успішніше будувати економічні взаємовідносини всередині підприємств й організацій, а також між компаніями та організаціями як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У подальшому вважаємо за доцільне продовжити вивчення представленої теми у напрямку адаптації інтерактивних методів до умов дистанційного навчання, а також дослідження впливу штучного інтелекту на розвиток комунікативних компетенцій у студентства.

Література

1. Ishola N. Role of communication in international trade. URL : https://www.academia.edu/35113334/ROLE_OF_COMMUNICATION_IN_INTERNATIONAL_TRADE (дата звернення: 25.06.2024).
2. Ярошук І. Д. Комунікативна компетентність як важливий компонент професійної підготовки майбутнього економіста. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка*. Тернопіль : ТНПУ, 2013. № 1. С. 39–44. URL : <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/1699> (дата звернення: 25.06.2024).
3. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 132 с. URL : <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/51601682-e23a-451b-8249-4e6bc9528ee7/content> (дата звернення: 25.06.2024).

4. Семенов О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. *Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр.* Кривий Ріг, 2013. С. 266–270. URL : https://lib.iitta.gov.ua/6556/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3_15.04.2013___5.pdf (дата звернення: 25.06.2024).

5. Керекеша О. В. Методи та засоби підвищення мовленнєвих компетенцій з іноземної мови в практичній діяльності майбутніх економістів : колект. наук. монографія. М. : Атлант ВОИ СОИУ, 2017. 147 с.

6. 20 Jobs to Consider if you have Good Communication Skills – Details and Overview Lead Academy. URL : https://lead-academy.org/blog/good-communication-skills/#20_Great_Jobs_to_Consider_if_you_have_Good_Communication_Skills (дата звернення: 25.06.2024).

7. Класифікатор професій – 2024 [чинний, зі змінами, внесеними 16.01.2024]. URL : <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/trudoustrojstvo/3978-klasifikator-profesij.html> (дата звернення: 25.06.2024).

8. You're an economist who wants to make a difference. What communication skills do you need to have? 2024. URL : <https://www.linkedin.com/advice/0/youre-economist-who-wants-make-difference-what-communication-0hiwc> (дата звернення: 25.06.2024).

9. Освітня програма «Міжнародна економіка». Запорізький національний університет. URL : <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/5172/12429> (дата звернення: 25.06.2024).

References

1. Ishola, N. (2014), "Role of communication in international trade", available at:
https://www.academia.edu/35113334/ROLE_OF_COMMUNICATION_IN_INTERNATIONAL_TRADE (Accessed 25 June 2024).
2. Yaroschuk, I.D. (2013), "Communicative competence as an important component of preparation of future economist", *Naukovi zapysky Ternopil's'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka*, vol 1. pp. 39–44, available at: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/1699> (Accessed 25 June 2024).
3. Halatsyn, K. and Khom'iak, A. (2019), *Komunikatyvna kul'tura majbutn'oho fakhivtsia* [Communicative culture of the future specialist], Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine, available at: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/51601682-e23a-451b-8249-4e6bc9528ee7/content> (Accessed 25 June 2024).
4. Semenog, O.M. (2013), "Communicative competence formation of future economists: axiological approach", *Pedahohika vyschoi ta seredn'oi shkoly*, pp. 266–270. available at:
https://lib.iitta.gov.ua/6556/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC_%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B3_15.04.2013___5.pdf
(Accessed 25 June 2024).
5. Kereksha, O.V. (2017), *Metody ta zasoby pidvyschennia movlennievnykh kompetentsij z inozemnoi movy v praktychnij diial'nosti majbutnikh ekonomistiv* [Methods and means of improving speaking competences in a foreign language in the practical activities of future economists], Atlant VOY SOYU, M.
6. Lead Academy (2024), "20 Jobs to Consider if you have Good Communication Skills – Details and Overview", available at: https://lead-academy.org/blog/good-communication-skills/#20_Great_Jobs_to_Consider_if_you_have_Good_Communication_Skills
(Accessed 25 June 2024).

7. Bukhoblik - buhoblik.org.ua (2024), “Classifier of professions – 2024”, available at: <https://www.buhoblik.org.ua/kadry-zarplata/trudoustrojstvo/3978-klasifikator-profesij.html> (Accessed 25 June 2024).

8. LinkedIn (2024), “You’re an economist who wants to make a difference. What communication skills do you need to have?”, available at: <https://www.linkedin.com/advice/0/youre-economist-who-wants-make-difference-what-communication-0hiwc> (Accessed 25 June 2024).

9. The official site of Zaporizhzhia National University (2024), “Educational-professional programme «International Economics»”, available at: <https://www.znu.edu.ua/ukr/pk/4362/5172/12429> (Accessed 25 June 2024).

Стаття надійшла до редакції 28.06.2024 р.